

Фінансова
грамотність

6 клас

Blank writing area with three horizontal lines.

ФІНАНСОВО- ГРАМОТНИЙ СПОЖИВАЧ

Робочий зошит
для учня

**ФІНАНСОВО ГРАМОТНИЙ
СПОЖИВАЧ**

6 клас

Робочий зошит учня

Київ
УБС НБУ
2015

УДК 336:373.5(072)
ББК 65.261:74
Ф59

*Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах
комісією з економіки Науково-методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки України
(лист ІТЗО від 18.06.2015 № 14.1/12-Г-488)*

Авторський колектив

Н. В. Ткаченко, А. І. Довгань, О. В. Часнікова,
О. Б. Рябова, З. Я. Лапішко, Н. І. Забуга

Рецензенти:

В. І. Кириленко – доктор економічних наук, професор,
професор кафедри політичної економіки факультетів управління
і управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

О. О. Другов – доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової та міжнародної роботи
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ);

Р. А. Слав'юк – доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри банківської справи
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ);

І. М. Вітенко – кандидат географічних наук, доцент кафедри методики викладання навчальних
предметів і освітнього менеджменту
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.

Фінансово грамотний споживач. 6 клас : робочий зошит учня
Ф59 / авт. кол. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко.
– К. : УВС НБУ, 2015. – 50 с.
ISBN 978-966-484-258-4

Робочий зошит учня «Фінансово грамотний споживач» (6 клас) укладено відповідно до навчальної програми курсу за вибором для учнів 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів, рекомендованої Міністерством освіти і науки України.

Навчальне видання містить практичні матеріали для проведення 16 уроків. Передбачено проведення практичних робіт, навчальних ігор, виконання проектних завдань, ситуаційних вправ тощо. Це дозволить учням не лише запам'ятати вивчений матеріал, а й стати активними учасниками навчання. сформувати навички, необхідні для забезпечення власного економічного добробуту і добробуту своєї родини.

Робочий зошит має допомогти учню і вчителю в налагодженні ефективної взаємодії на всіх етапах навчально-виховного процесу.

УДК 336:373.5(072)
ББК 65.261:74

© Авторський колектив, 2015
© Університет банківської справи
Національного банку України (м. Київ), 2015

ISBN 978-966-484-258-4

ЗМІСТ

Тема 1. ГРОШІ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ	4
--	---

Розділ I. ПРАКТИКА СПОЖИВАННЯ

Тема 2. ХОЧУ КУПИТИ ТОВАР	9
Тема 3. ХОЧУ ОТРИМАТИ ПОСЛУГУ	16
Тема 4. КУПІВЛЯ ТОВАРІВ У МАГАЗИНІ, НА РИНКУ, ВУЛИЧНА ТОРГІВЛЯ	19
Тема 5. КУПІВЛЯ ТОВАРІВ У МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»	23
Тема 6. ФІНАНСОВИЙ СУВЕРЕНІТЕТ СПОЖИВАЧА	27
Практична робота 1 «Створення реклами товару чи послуги» ..	30

Розділ II. ПРАВА і ОБОВ'ЯЗКИ СПОЖИВАЧІВ

Тема 7. ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ	32
Тема 8. МОЇ ОБОВ'ЯЗКИ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СПОЖИВАЧА ..	36
Тема 9. ХОЧУ ЗАХИСТИТИ СВОЇ ПРАВА ЯК СПОЖИВАЧ	40
Практична робота 2 «Створюємо пам'ятку споживача»	43

Розділ III. ЕТИКА ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Тема 10. ЕТИКА ВЗАЄМОВІДНОСИН СПОЖИВАЧА ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ РИНКУ	45
Практична робота 3 «Розробка правил етикету споживача» ..	47

Тема 1. ГРОШІ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ

Мета уроку: *формувати загальне уявлення про гроші та фінансову систему країни; знати, що таке гроші і споживчі витрати; розрізняти різні види грошей; розуміти значення грошей у сучасних суспільних відносинах.*

Основні поняття

Гроші – засіб здійснення мінових відносин, загальний еквівалент. Протягом історії людства роль грошей виконували різні товари (шкури звірів, зерно, худоба), благородні метали (золото, срібло), паперові та металеві форми. Сьогодні відбувається поступова заміна паперових і металевих грошей електронними формами.

Фінансова система – це сукупність відповідних органів та інституцій, які здійснюють у межах своєї компетенції фінансову діяльність, за допомогою яких держава формує, розподіляє й використовує централізовані і децентралізовані грошові фонди.

Валюта – грошова одиниця якої-небудь країни і її тип (золота, срібна, паперова); гроші, що використовуються в міжнародних розрахунках (іноземна валюта).

Випереджувальне завдання

Підготуйте предмети або їхні зображення (презентацію), що виконували функцію грошей: фініки – Північна Африка, цибулини тюльпанів – Голландія, сіль, хутро – Київська Русь, черепашки – Індонезія і таке інше.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

1. Чи дають (давали) вам батьки кишенькові гроші?
2. Для чого ви отримували ці кошти?
3. Що ви можете придбати за них?
4. Яку можливість дають вам гроші?

НАВЧАННЯ

ЦЕ ЦІКАВО!

Поблизу села Орловка, що на Одещині, 1967 року знайшли стародавній бронзовий глек. У ньому лежало близько сотні старовинних монет доантичних часів. До того часу такої кількості такого типу рідкісних монет ще ніхто не знаходив. Скарб передали до Одеського археологічного музею і він вважається одним з найбільших у світі.

Учені-археологи визначили, що монети зроблені у старогрецькому місті Кизику, яке лежало на східному березі Мармурового моря в Малій Азії, і датуються вони початком V – кінцем IV століть до н. е. Склад металу монет – сплав приблизно рівних частин золота і срібла.

Орловський скарб монет належить до того періоду історії європейської і світової цивілізацій, коли грошові системи тільки починали формуватися. У Лідії наприкінці II тис. до н. е. було знайдене золото. Саме там з'явилися перші круглі монети – перші монети монетарної системи стародавнього і нового часів. Тут золото вперше стало грошима – з позначенням на них певних зображень. Дорогоцінний метал допоміг цим державам не тільки розбагатіти, а й відіграти певну політичну роль у регіоні.

Кизицька «монетна справа» була настільки успішною, що їхні гроші стали міжполісним (міждержавним) платіжним засобом. Ці гроші з часом витіснили лише золоті монети, які став чеканити Олександр Македонський. Ці монети – це кружечки неправильної форми із зображенням на лицьовому боці і квадратом, що витискувався, на зворотному. Малюнки часто змінювалися, але під ними обов'язково було зображення тунця – символу Кизика. Ніяких написів не робили. Середня вага монети – 16 г, розміри – 16–20 мм. Малюнки на монетах мають художню цінність. Кількість і різноманітність зображень вражає: аналогів у інших античних грошових системах не було. Загалом відомо десь 250 різних лицьових малюнків: тварини (кінь, бик, лев, кабан), боги і грецькі герої (Зевс, Посейдон, Афродіта, Геракл), фантастичні істоти (грифони, сфінкси). Тематична різноманітність викликана тим, що кожен новий склад магістрату міста, відповідальний за чеканку, обирав новий малюнок.

В орловському скарбі виявлено 43 типи монет, що представляють різні античні художні напрями й стилі – від архаїчного до класичного.

2500 років тому ці монети мали високу торговельну цінність. Найбільше документальне підтвердження дає знахідка плити в поселенні Анадолу-Кавак на східному березі Босфору. Напис на ній є копією декрету, прийнятого в 340–335 роках до н. е., у якому купці-морепоплавці ознайомлювалися з умовами «валютного» обміну, котрий можливо було здійснювати тільки в Ольвії. Цей декрет визначав обмінний курс найпоширеніших золотих монет Кизика до срібних монет Ольвії у співвідношенні 1 : 8,5. Проведений аналіз монет орловського скарбу свідчить, що 75% його монет містять 53% золота, інші – 54–56%.

Співвідношення вартості золота і міді в античному світі – 1 : 1200.

Запитання для обговорення

- ? Для чого нам потрібні гроші?
- ? Що таке кишенькові гроші?
- ? У яке безпечне місце можна скласти свої кишенькові гроші?

Намалюйте те, що вам найбільше б хотілося купити.

Завдання «Товарні гроші»

Охарактеризуйте зображені на малюнках товари, що виконували роль грошей у різний час, за такими ознаками:

- загальна визнаність _____;
- цінність _____;
- рідкісність _____;
- подільність _____;
- зручність _____.

Зробіть висновок про можливі переваги або недоліки товарних грошей _____

Екскурсія до місцевого відділення банку

Мета: ознайомлення з роботою фінансової установи. Визначення послуг, що надають місцеві банки населенню як споживачам.

Запитання для отримання інформації та обговорення

Запишіть результати бесіди з працівниками банку, а на наступному уроці за цими матеріалами буде проведено міні-конференцію.

1. Назва банку та яку мережу він має в Україні.

2. Які функції виконує банк? Які послуги надає фізичним і юридичним особам?

3. Хто і з якого віку може стати клієнтом банку?

4. Які умови відкриття банківського рахунку? Що таке депозит і які умови відкриття депозитного рахунку пропонує банк?

5. Чи надає банк послуги кредитування? Які саме?

6. Яку інформацію може надати банк про пластикові картки та електронні гроші?

7. Які перспективи діяльності банку?

РОЗДІЛ І

ПРАКТИКА СПОЖИВАННЯ

Тема 2. ХОЧУ КУПИТИ ТОВАР

Мета уроку: навчитися розрізняти товари і послуги; ознайомити з поняттям «стандарти якості»; уміти визначати якість товарів; знати, як формується ціна на товар; розуміти значення якісних товарів у своєму житті.

Основні поняття

Товар – це продукт праці або благо, що здатні задовольняти певні потреби людини і призначені для купівлі та продажу.

Послуга – це результати економічної діяльності, які не набувають матеріально-речової форми і задовольняють певні потреби – особисті, колективні, суспільні.

Ціна – це грошове вираження вартості товару.

Якість – сукупність властивостей продукції, які визначають ступінь придатності її для використання за призначенням.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

1. Пригадайте, які товари ви самі купували в магазинах.
2. Назвіть речі, які там продають.
3. Як ви думаєте, які товари продають у взуттєвому магазині? А в магазині одягу? У меблевому магазині? В автомобільному салоні?
4. Дайте відповідь на питання, які товари мені слід придбати, якщо я ХОЧУ що-небудь ...

... зручне _____

... музичне _____

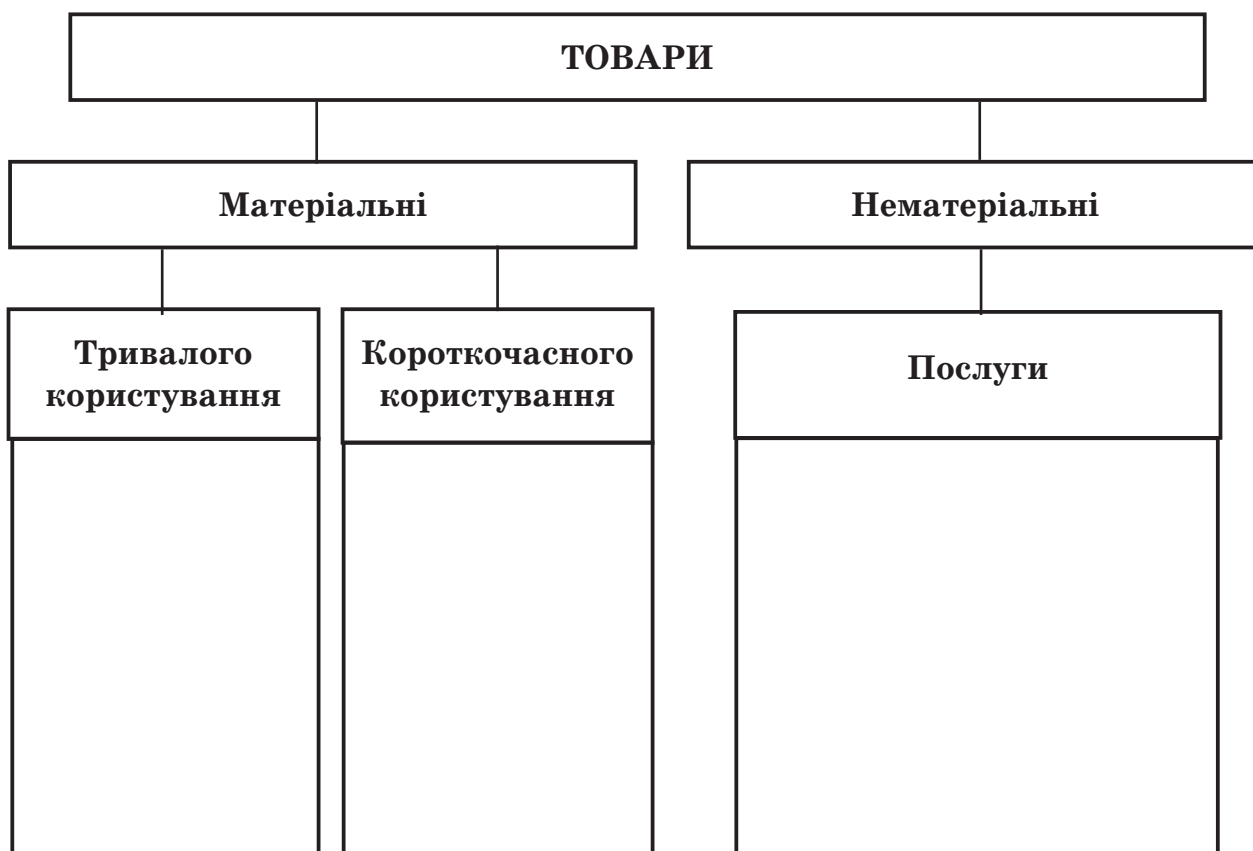
... що б допомогло мені відвідати різні місця _____

... смачне і корисне _____

Важливо пояснити різницю між «бажаннями» і «потребами». Так, ми хотіли б мати власний автомобіль, але ми його зараз не потребуємо, оскільки можемо на даний момент обійтися без нього (не маємо прав на управління ним).

НАВЧАННЯ

Завдання 1. Розглянь схему і впиши приклади відповідних товарів і послуг.

Завдання 2. Наведи приклади товарів, які ти використовуєш для індивідуального споживання.

Товари

Розглянь піраміду потреб людини, складену американським психологом Абрахамом Маслоу, і зроби висновок про те, які потреби задовольняють записані тобою приклади.

Завдання 3. Вибери приклад будь-якого товару, який ти купував для особистого використання. Прочитай і познач «+» ті чинники, які, на твою думку, впливають на ціну цього товару.

Місце придбання	
Час придбання	
Місце виробництва	
Якість	
Розмір, кількість	
Колір	
Матеріал, з якого його виготовлено	
Складність його конструкції	
Країна-виробник	
Коли його виготовлено	
Ким (стать, вік та інше) його виготовлено	
Витрати на перевезення	
Розмір доходів покупців	

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для задоволення потреби в їжі або захисті від холоду жителі різних країн віддають перевагу різним продуктам харчування і видам одягу. Підготуй інформаційне повідомлення про набори продуктів та одягу мешканців двох країн світу (за твоїм вибором).

Тема 3. ХОЧУ ОТРИМАТИ ПОСЛУГУ

Мета уроку: *знати* характерні риси послуг; *навчитися* розрізняти послуги; *розуміти* значення якісних послуг у своєму житті.

Основні поняття

Послуга – це результати економічної діяльності, які не набувають матеріально-речової форми і задовольняють певні потреби – особисті, колективні, суспільні.

Якість – сукупність властивостей продукції, які визначають ступінь придатності її для використання за призначенням.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

- У чому різниця між товарами і послугами?
- Якими послугами ви користувалися?
- Як ви гадаєте, чому змінюється ціна послуг?

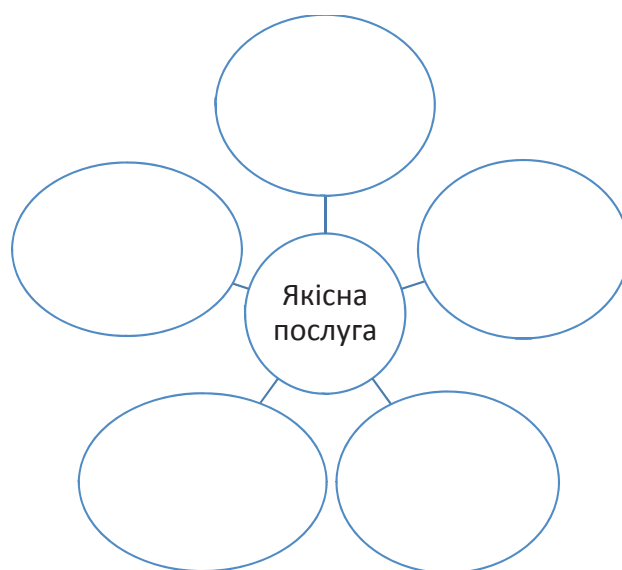
НАВЧАННЯ

Завдання 1. Наведіть приклади послуг, які ви використовуєте для індивідуального споживання.

Послуги

Відповідно до піраміди потреб людини Маслоу зроби висновок про те, які потреби задовольняють записані тобою приклади.

Завдання 5. «Створення асоціативного куща «Якісна послуга»
Запиши у вільні місця слова, які в тебе асоціюються з поняттям «якість послуги».

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Обговори з батьками і підготуй інформацію до теми «Чи варто звертати увагу на акції та розпродажі».

Тема 4. КУПІВЛЯ ТОВАРІВ У МАГАЗИНІ, НА РИНКУ, ВУЛИЧНА ТОРГІВЛЯ

Мета уроку: *ознайомити з особливостями купівлі товарів у магазині та на ринку; навчитися аналізувати інформацію з касового чека; зрозуміти, як працює каса, POS-термінал; знати, як розраховуватися за товари і послуги.*

Основні поняття

Касовий чек – це талон у касу із зазначеною сумою, яку слід заплатити, а також талон з каси (банкомата, платіжного терміналу) зі свідченням, що товар оплачено. У випадку sms-банкінгу чеком слугує sms-повідомлення.

POS-термінал (від англ. *Point Of Sale* – точка продажу) – це електронний пристрій для прийому до оплати з пластикових карт, що може приймати карти з чип-модулем, магнітною смугою, і безконтактні платіжні карти.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

1. Назвіть приклади товарів, які ви купували останнім часом.
2. Де ви їх купували? Чому?
3. Як ви думаєте, чи має значення для нас місце продажу товарів. Чому?

НАВЧАННЯ

Завдання 1. Запишіть визначення різних типів магазинів:

- спеціалізований магазин _____
- магазин гуртової торгівлі _____

- універсальний магазин _____

- супермаркет _____

Завдання 2. Складіть послідовність дій під час користування POS-терміналом.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Завдання 3. Запишіть, які переваги і недоліки має купівля товарів у різних місцях продажу.

Місце продажу товарів	Переваги	Недоліки
Магазин	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____
Ринок	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____
Вулиця	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____

Завдання 4. Вчимося правильно читати інформацію з касового чека.

Незважаючи на різну форму і вигляд товарного касового чека, для того, щоб він вважався розрахунковим документом, він повинен відповідати певним вимогам. У ньому обов'язково повинні бути зазначені:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Завдання 5. «Раціональний вибір»

Оберіть із запропонованого переліку товарів ті, які б ви хотіли придбати:

- а) під час прогулянки в парку;
- б) під час поїздки на відпочинок на море;
- в) готуючись до нового навчального року;
- г) збираючись відвідати в лікарні хворого товариша.

Перелік товарів

Товар	Ціна в грн	Варіант			
		А	Б	В	Г
1. Морозиво	5,00				
2. Кефір	7,60				
3. Ласти	70,00				
4. Надувний матрац	100,00				
5. Щоденник	5,50				
6. Прохолодний напій	4,50				
7. Гранатовий сік	8,00				
8. Крем для загару	25,00				
9. Квиток на атракціон	7,50				
10. Яблука	10,00				
11. Набір кольорових олівців	16,00				
12. Географічний атлас	28,00				
13. М'яч	50,00				
14. Пенал	15,00				
15. Сонячні окуляри	40,00				
Разом					

Тема 5. КУПІВЛЯ ТОВАРІВ У МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

Мета уроку: *знати* про переваги і недоліки Інтернет-торгівлі; *уміти* знаходити інформацію про товари і послуги в мережі «Інтернет».

Основні поняття: Інтернет, інтернет-магазин, інтернет-аукціон, купівля на відстані.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

1. Чи часто ти користуєшся мережею «Інтернет»?
2. Яку переважно інформацію ти береш з мережі?
3. Чи користується хтось із твоєї родини Інтернет-магазинами?

НАВЧАННЯ

Завдання 1. Чим відрізняється купівля товарів і послуг за допомогою мережі «Інтернет» від торгівлі реальної роздрібною торгівлі.

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

5 _____

Завдання 2. Подумай і запиши в таблицю власну думку про переваги і недоліки купівлі товарів і послуг у мережі «Інтернет».

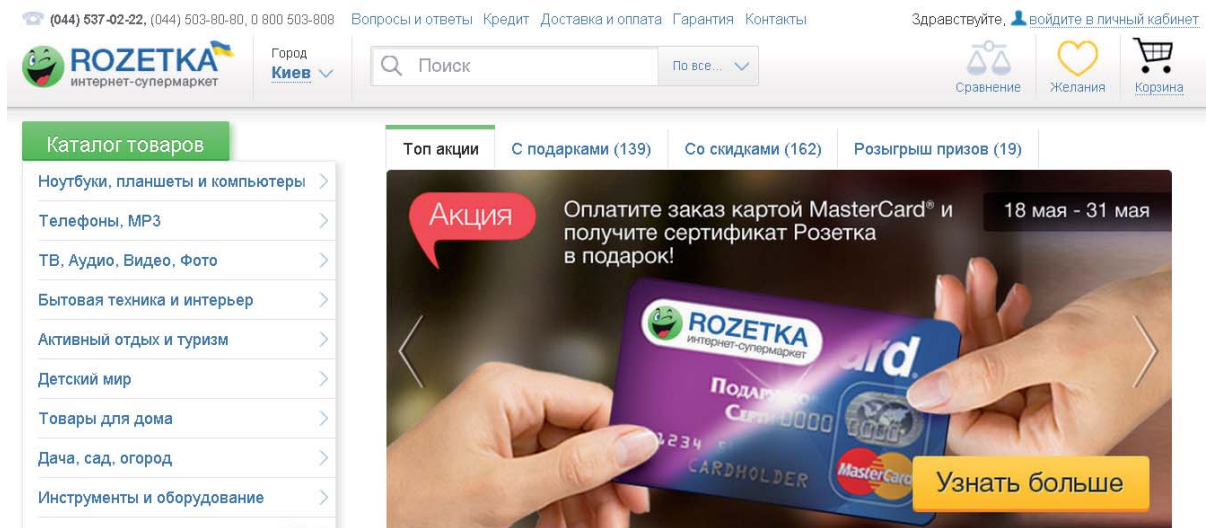
ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
Для продавців	Для продавців
Для покупця	Для покупця

Завдання 3. Які товари зручніше купувати в мережі «Інтернет»? Чому?

Завдання 4. Розглянь головну сторінку одного з Інтернет-магазинів України (наприклад, магазин «Розетка» чи будь-якого іншого). Дай відповідь на запитання:

- Які можливості він пропонує споживачам? _____

- Чи зручно користуватися інструментарієм веб-сторінки цього магазину? _____

Завдання 5. «Ми в інтернет-магазині».

А зараз ми відправимося в заочну екскурсію в інтернет-магазин електроніки. Кожній людині потрібно вміти правильно вибрати і купити товар. Ми на сторінці інтернет-магазину. Виберіть певний товар або послугу.

Запитання для обговорення

- ? На що ти звернеш увагу при виборі покупки?
- ? Чим відрізняється покупка в інтернет-магазині?
- ? Де можна дізнатися докладну інформацію про якість обраного товару?
- ? Як поставити запитання продавцю?
- ? Як здійснити оплату в такому магазині?
- ? Як отримати свій товар?

Висновок

ЦЕ ЦІКАВО!

Інтернет-продажі стали справою звичайною. Про переваги інтернет-торгівлі відомо багатьом споживачам.

Але от про окремі цікаві факти пропонуємо вам дізнатися.

1. Перший продаж через «Інтернет» відбувся 1995 року: на сайті amazon.com була продана книга.

2. Купити в інтернет-магазинах сьогодні може кожен, але от у віковому розрізі головними споживачами в таких магазинах молоді люди віком від 18 до 30 років.
3. Що найчастіше купують в Інтернеті? Електротовари, одяг, книги і квитки. Останнім часом зріс попит на медичну продукцію, товари для дому і для дітей, подарунки.
4. Ефективний інструмент інтернет-торгівлі – соціальні мережі. Це майже не вимагає вкладень і швидко виправдовує затрати.
5. Згідно з прогнозами, у найближчі роки інтернет-торгівля випередить традиційні продажі.
6. За прогнозами Mediascope Europe, 2015 року населення витратить в Інтернеті півтора трильйона доларів США.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Використовуючи мережу «Інтернет», відвідайте сторінку одного з українських інтернет-магазинів. Перевірте дієвість записаних у завданні 2 переваг чи недоліків такого виду торгівлі.

Тема 6. ФІНАНСОВИЙ СУВЕРЕНІТЕТ СПОЖИВАЧА

Мета уроку: ознайомити учнів з поняттям споживчого суверенітету; знати про вплив моди, традицій, релігії, культури та інших чинників на споживчий вибір.

Основні поняття

Суверенітет споживача – це ситуація, за якої споживачі визначають поведінку виробників товарів.

Мода – нетривале панування певного смаку в якій-небудь сфері життя або культури, популярність, що швидко проходить.

Традиції – елементи соціальної і культурної спадщини, що передаються з покоління в покоління і зберігаються в певних суспільствах і соціальних групах протягом тривалого часу.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

На вибір споживачем товарів і послуг впливають різні чинники. Пригадай, що ти брав до уваги, коли здійснював певну покупку:

Як на споживання продуктів харчування впливає культура харчування жителів різних країн світу? Наведи приклади.

Назви модні і немодні речі. За яких умов ти придбав би вже не модні в цьому сезоні речі?

Вправа «Оцінювання рекламного продукту»

1. Об'єднайтесь у пари.
2. Кожна пара отримує інструктивну картку для оцінювання рекламного продукту і зразки реклами (листівки, буклети тощо).
3. Оціни зразок рекламного продукту і заповни таблицю.
4. Зроби висновок про якість реклами.

№ пор.	Зміст оцінювання	Реклама 1	Реклама 2	Реклама 3
		По 1 балу за кожний пункт		
1	Назва товару, який рекламують			
2	На кого розрахована ця реклама			
3	Яка інформація подається в рекламі			
4	Якої інформації, на твій погляд, бракує в цій рекламі?			
5	Що в цій рекламі зайве?			
6	Чи подобається тобі дизайн реклами?			
7	Чи вся інформація в рекламі тобі зрозуміла?			
Усього балів				
Висновок:				

Відмінності поведінки споживача в різних країнах світу

Гра-подорож «Споживач світу»

Мета: *розрізнати* відмінності поведінки споживачів – жителів різних країн світу; *порівняти* потреби та можливості їх задоволення залежно від місця проживання споживача; *усвідомити* причини відмінностей у споживанні населення різних країн і регіонів світу.

Обладнання

Карта світу, географічна енциклопедія, кольорові прапорці, що будуть прикріплятись на карту.

Інструкція щодо виконання навчальної гри

ВАЖЛИВО! Робота потребує попередньої підготовки.

Користуючись довідковою літературою, підготуй інформацію про особливості суспільного життя переважної частини населення «свого» регіону (культуру, релігію, традиції населення тощо).

За допомогою вчителя об'єднайтесь у групи:

1-ша група: жителі Африки;

2-га група: жителі Австралії;

3-тя група: жителі Південної Америки;

4-та група: жителі Антарктиди (уяви, що там можна жити постійно);

5-та група: жителі Північної Америки;

6-та група: жителі Європи;

7-ма група: жителі Азії.

Користуючись довідковою літературою, учні готують інформацію про особливості суспільного життя переважної частини населення «свого» регіону (культуру, релігію, традиції населення тощо).

Виконай завдання

1. Підготуйте список товарів побутового призначення (одягу, взуття, продуктів харчування), які потрібні жителям вашого регіону [наприклад, жителям Азії потрібен капелюх із рисової соломи (носять в'єтнамці), велосипед (на них їздить більшість китайців), палички для їжі (ними користуються японці, китайці та ін.)].

2. Для «Шкільного вернісажу» намалюй предмети побуту, національного одягу, свійських тварин, які характерні для обраного тобою регіону (наприклад, жінка в сарі – представниця Азії; ковбой у джинсах, широкополий шляпі, що їде верхи на коні, – американець).

3. Назви батьківщину харчових споживчих товарів (наприклад, хліб в Японію потрапив з Європи, кава в Європу потрапила з Америки, фініки – з Африки).

Підсумок. Кожна група презентує свою розповідь (3–5 хвилин), використовуючи карту світу і свої малюнки.

Запитання і завдання для обговорення

1. Назви чинники, під впливом яких формується наше бажання придбати той чи інший товар.
2. Уяви себе гостем Індії (іншої країни). Які товари або продукти ти б використовував, а від яких довелось б відмовитися?

Завдання. Наведи приклади товарів, які ми купуємо під впливом традицій, релігії, моди. Заповни таблицю.

Традиції	Релігія	Мода

Практична робота 1

«СТВОРЕННЯ РЕКЛАМИ ВЛАСНОГО ТОВАРУ ЧИ ПОСЛУГИ»

Мета: повторити вивчений навчальний матеріал про рекламу, навчитися складати рекламні оголошення на різні види товарів або послуг.

ХІД РОБОТИ

1. Дайте відповіді на запитання:

Що таке реклама? _____

Які види реклами ви знаєте? _____

2. Придумайте рекламу (за вашим вибором):

- для видавництва, що здійснює видання дитячої літератури;
- дитячого готелю;
- фірми «Прання одягу»;
- закладу, який здійснює економічну освіту школярів.

РОЗДІЛ II

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СПОЖИВАЧІВ

Тема 7. ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Мета уроку: *сформувати загальне уявлення про права споживачів; знати про Закон України «Про захист прав споживачів»; називати і характеризувати основні права споживачів; мати інформацію про форми звернення споживачів.*

Основні поняття

Споживач – це окрема особа, підприємство або навіть держава, яка має матеріальні та духовні потреби, а також можливості для їх задоволення (тобто засоби для придбання товарів і послуг).

Права споживачів – складова частина загальних прав людини. Вони належать до найголовніших соціальних прав громадян, захист яких покладено на державу.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

Як наша держава піклується про задоволення потреб своїх споживачів?

У яких важливих державних документах ідеться про права споживачів;

Чи існують проблеми в Україні під час застосування споживчого законодавства?

НАВЧАННЯ

Завдання 1. Пригадайте інформацію про основні права споживачів і заповніть таблицю.

№	Право	Зміст
1	Право на безпеку	
2	Право на інформацію	

3	Право на вибір	
4	Право на бути почутим	
5	Право на відшкодування збитків	
6	Право на освіту	
7	Право на чисте довкілля	
8	Право на задоволення основних потреб	

Завдання 2. Одним з найважливіших прав споживачів є право на інформацію про товари і послуги, які ми купуємо та отримуємо. Наведіть приклади джерел, з яких споживач може отримати інформацію про використання товарів.

Завдання 3. Наведи приклади товарів і послуг, інформацію про які отримуємо за допомогою поданих видів інформації.

Словесна інформація (текст)	
Цифрова інформація (довжина, маса, об'єм, дата виготовлення)	
Образна інформація (художні та графічні зображення)	
Символьна інформація (спеціальні знаки)	

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Про що йдеться в Законі України «Про захист прав споживачів»?
2. Як ти розумієш право споживачів на вибір і на освіту?

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

За допомогою батьків заповни таблицю.

«Характеристика закладу побутового обслуговування населення»

Запитання	Відповідь
Назва закладу, установи	
Адреса	
Які види послуг отримують споживачі?	
Які категорії громадян найчастіше користуються цими послугами?	
Чи є у закладі «Куточок споживача»?	
Яка інформація розміщена у «Куточку споживача»?	
Люди яких професій працюють у даній установі?	
Чи є у закладі «Книга відгуків і пропозицій»?	
Чи є конкуренти даного закладу в найближчій місцевості?	

Тема 8. МОЇ ОБОВ'ЯЗКИ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СПОЖИВАЧА

Мета уроку: *сформувати загальне уявлення про відповідальність споживачів; формувати усвідомлення необхідності виконання обов'язків споживача; називати і охарактеризувати основні обов'язки споживачів; уміти аналізувати інструкції до товарів і правила користування ними.*

Основні поняття

Інструкція з експлуатації – це опис виробу і правил користування ним, що є обов'язковим елементом у комплекті товару. Такі буклети містять опис виробу і рекомендації з його налаштування, користування й обслуговування. Особливу увагу у правилах з експлуатації приділяється правилам безпеки.

Обов'язок споживача – це сукупність моральних і матеріальних зобов'язань людини, що здійснює купівлю товару перед іншими (продавцем, виробником).

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

1. Пригадай основні права споживачів.
2. Чи є у споживачів обов'язки під час купівлі товарів і отримання послуг?
3. Чому споживачам потрібно знати і пам'ятати про свої обов'язки?

НАВЧАННЯ

Про що розповість штриховий код

Згідно з нормами міжнародного ринку на всіх споживчих товарах на упаковці повинен бути нанесений штриховий код (штрихкод), який має вигляд чорних смужок, що чергуються в певному порядку, на білому фоні, або, як його ще називають, «зебра».

Наявність штрихкоду товару є обов'язковою умовою реалізації товару в розвинених західних країнах. Але право поставити штрихкод на свій товар має далеко не кожен виробник. Цим правом володіють тільки ті підприємства, які офіційно зареєстровані в національній асоціації. Самовільне використання штрихкоду є порушенням міжнародних правил і передбачає застосування відповідних санкцій.

Рядовий споживач за допомогою коду не отримає всієї інформації про товар. Вона прочитується спеціальними приладами – сканерами і призначена не для споживачів, а здебільшого для виробників,

постачальників і торговельних організацій. За цифрами, які наносять під штриховим позначенням, споживач може встановити за першими двома трьома лише країну виробника, це допомагає кваліфіковано й якісно обслужити партію товару, знати, коли, кому, куди вона буде відвантажена. Автоматичний сканер здатен легко виявити підробку, покупцеві в цьому сенсі важче.

Перші дві цифри означають код країни, наступні п'ять – код підприємства-виробника, ще п'ять – код товару, остання цифра – контрольна.

Можливий інший варіант – коли для коду країни відводиться три цифри, тоді для коду підприємства – чотири. Але порядку розрахунку це не змінює. Складемо всі цифри, що стоять на парних місцях: $0 + 0 + 0 + 0 + 2 + 0 = 2$. Отриману цифру помножимо на три – вийде 6. Тепер складемо всі цифри, що стоять на непарних місцях (без контрольної): $4 + 0 + 5 + 8 + 8 + 5 = 30$. Додавши до цієї суми отриману раніше шестірку, отримуємо 36. Відкинемо десятки – отримаємо 6. Віднімемо від 10 цю цифру: $10 - 6 = 4$. Результат відповідає контрольній цифрі в коді, а це означає, що перед нами не підробка.

Корисна інформація

Покупець, який хоче придбати взуття чи одяг, повинен приміряти його на місці і тільки після цього купувати. Продавець зобов'язаний видати покупцеві розрахунковий документ (касовий чек). Він знадобиться, якщо виникне потреба повернути товар. Повернувшись додому, слід повторно приміряти покупку. Якщо річ з будь-яких причин не влаштовує покупця (не той колір тощо), то протягом 14 днів її можна обміняти на аналогічну або ж повернути гроші (якщо немає аналогічного товару), але за умови, що товаром ще не користувалися.

Купуючи побутову техніку, спочатку треба ознайомитися з інструкцією з експлуатації чи паспортом товару і з гарантійними зобов'язаннями. Гарантійні зобов'язання визначають зобов'язання виробника (продавця) товару на його нормальну експлуатацію протягом певного періоду часу – гарантійного терміну. Цей термін зазначають як в інструкції з експлуатації (паспорті) товару, так і в гарантійному талоні.

Завдання 1. Розглянь різні життєві ситуації. Дай відповіді на запитання.

1. У твого брата вийшов з ладу планшет, гарантійний термін використання якого ще не закінчився. Протягом якого терміну, визначеного законом, має бути здійснений гарантійний ремонт телефону? Чи буде цей ремонт безплатним? _____

2. Оля з батьками вибирає меблі для своєї кімнати і батьки хочуть дізнатися про якість вибраної продукції. Що їм треба зробити, аби впевнитися в якості товару? _____

3. Олег виявив серйозний недолік в ігровій приставці, який може бути небезпечним для його життя і здоров'я. До яких подальших дій має вдатися Олег, щоб захистити свої права і не залишитись без потрібного йому товару? _____

4. Почувши рекламу продуктів харчування для схуднення, старша сестра Андрійка вирішила їх придбати. Що б ви порадили зробити Андрійковій сестрі для того, щоб не постраждати? _____

5. Ангеліна у жовтні 2014 року придбала в магазині літні босоніжки. Уперше ці босоніжки дівчинка взула тільки у квітні 2015 року, і відразу зламався каблук. Чи має Ангеліна право на відшкодування збитків, заподіяних неякісним товаром? _____

Завдання 2. Запиши, що повинна містити інструкція про товари.

1. Продукти харчування.

2. Побутова техніка.

3. Мобільний телефон.

4. Дитяча іграшка.

5. Учнівський одяг.

Запитання і завдання для обговорення

1. Що називається захистом прав споживачів?
2. Якими законодавчими актами забезпечені права споживачів?
3. У чому суть Закону України «Про захист прав споживачів»?
4. Назви права споживачів, визначені законом.
5. Як повинен поводитися споживач, щоб товар, який він придбав, був належної якості?
6. Які товари можуть стати небезпечними в разі їх неправильного використання?
7. Які екологічні знаки ти знаєш? У чому їх особливості?
8. Яку інформацію споживач повинен отримати до купівлі ним товару або замовлення послуги?
9. Яке основне завдання виконує реклама?

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Обери товар і «прочитай» інформацію, яку містить штрихкод, нанесений на упаковці товару (країна-виробник). За штрихкодом перевір справжність товару.

2. Яка інформація про товар або послугу має бути доступною для споживача?

Тема 9. ХОЧУ ЗАХИСТИТИ СВОЇ ПРАВА ЯК СПОЖИВАЧ

Мета уроку: *поінформувати про можливості захисту прав споживачів; уміти наводити приклади ситуацій щодо захисту власних прав споживачів; зрозуміти необхідність обачливої фінансової поведінки; дізнатися про організації, що допомагають у захисті прав споживачів;*

Основні поняття

Фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів громадян на всіх рівнях їхніх фінансових відносин.

Захист прав споживачів – це особисті дії або дії органів державної влади чи неурядових організацій стосовно захисту прав споживачів.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

1. Які законодавчі документи гарантують захист прав споживачів?
2. Чому кожен із нас повинен знати про Закон України «Про захист прав споживачів»?

НАВЧАННЯ

Завдання 1. Що таке фінансова безпека.

Притча про фінансову безпеку

Жив батько-купець, і було в нього три сини. Усі сини працювали разом з батьком, торгували різними заморськими товарами. Старший син любив хвалитися своїми досягненнями, він любив усім показати, який він багатий і забезпечений. Він витрачав всі свої гроші на це. Постійно купував те, що б підкреслювало його багатство.

Середній син особливо і не хвалився своїми багатствами, проте він вклав усі свої гроші у прибуткову справу свого знайомого купця. І був щасливий.

– Вклав би ти частину своїх грошей краще в мою справу, воно обіцяє нам багато прибутку! – скачав старшому синові одного разу середній син.

– А навіщо? Краще я буду купувати коштовності, з ними я стану справді багатим. Я буду пригощати заморськими стравами всіх своїх друзів і знайомих, нехай вони бачать мою щедрість і моє багатство! – відповів старший син.

Молодший син не був схожий на своїх братів, він не хвалився багатством, а відкладав частину своїх зароблених грошей, причому відкладав в різні місця, щось при цьому вкладав і в спільні справи зі своїми знайомими купцями, яких у нього було багато.

– Ех, брати, краще б ви вклали гроші в кілька хороших справ зі своїми друзями. А ще застрахували своє майно, свої каравани, свої кораблі, – радив їм молодший син.

І все б було добре в житті наших братів, але ось несподівано на морському шляху, по якому вони возили товари заморські для продажу, з'явилися пірати. Вони грабували всі кораблі на своєму шляху. Тому можливості вести торгівлю в наших героїв не стало.

Рано чи пізно, але одного разу старший син не знайшов у своїх кишенях потрібної суми грошей. Крім того, у нього вкрали всі коштовності і гроші зі скрині, яку він усім показував і говорив, що вона наповнена грошима. Як кажуть, дохвастався!

Середній син з гіркотою дізнався, що справа його знайомого купця зупинилася. Не став купувати ніхто його товарів, та й пірати зіграли свою роль. Збанкрутував купець.

Молодший син теж постраждав від дій піратів, але не всі його знайомі купці прогоріли, та й відкладені гроші в нього були (пам'ятаєте, адже він відкладав частину своїх грошей). Його каравани були застраховані, тому він отримав пристойну суму грошей від страховиків.

Таким чином на ці заощадження він і прожив кілька місяців, поки не знайшов інший обхідний шлях для доставки заморських товарів.

Завдання 1. Обговоріть у класі цю тему. Поділіться з учителем і однокласниками своїми міркуваннями.

Назви складові цієї притчі в аспекті фінансової безпеки:

1. _____.
2. _____.
3. _____.
4. _____.

Завдання 2. Розглянь наведені ситуації, що потребують самозахисту. Назви порушення, яке описано.

Приклад.

Мама купила в магазині молоко. Воно виявилось кислим.

У цьому разі споживач (мама) отримала неякісний товар.

1. Батько забрав з ремонту годинник, який наступного дня зупинився.

2. Борис вирішив пошити собі до дня народження костюм. Він звернувся в ательє. Був обумовлений термін виконання замовлення. Але в зазначений час костюм не був готовий, тому Борис змушений був одягти старий костюм.

4. Бабуся придбала в кіоску на ринку баночку сметани. На ній не були вказані дата виготовлення і термін придатності. А сметана виявилась несвіжою.

5. Мама купила на ринку два кілограми апельсинів. Коли ж вона скористалась контрольними вагами, то виявилось, що їхня вага менша.

6. Бабуся купила на ринку овочі. Коли ж порахувала решту, то виявилось, що їй дали грошей менше, ніж потрібно.

Запитання для обговорення

- ? Як визначити, чи якісний товар (послуга)?
- ? Чи потрапляли ви або члени вашої родини в подібні ситуації? Наведи приклади.
- ? Де частіше вони виникали: на ринку, у магазинах чи супермаркетах?
- ? Чи спромоглися ви або члени вашої родини розв'язати ці проблеми? Яким чином?

Запитання для перевірки рівня засвоєння знань

1. Назви види державних і недержавних організацій, що опікуються захистом прав споживачів, порівняй їхні функції та повноваження.
2. Як державні і недержавні організації забезпечують захист прав споживача в нашій країні?

3. Що входить до повноважень Державної інспекції із захисту прав споживачів?
4. Які повноваження мають громадські організації щодо захисту прав споживачів?
5. Які державні консьюмерські (споживчі) установи є у вашій області (районі, місті)? Дізнайся їхні адреси, номери телефонів.

Практична робота 2 «СТВОРЮЄМО ПАМ'ЯТКУ СПОЖИВАЧА»

Мета: узагальнити знання про права і обов'язки споживачів.

ХІД РОБОТИ

1. Пригадай, що таке права споживача.

2. Які бувають порушення прав споживача?

3. Пригадай основні обов'язки споживачів товарів та послуг.

Права споживачів	Обов'язки споживачів

4. Створюємо пам'ятку споживача:

РОЗДІЛ III

ЕТИКА ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Тема 10. ЕТИКА ВЗАЄМОВІДНОСИН СПОЖИВАЧА ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ РИНКУ

Тема уроку: *сформулювати морально-етичні норми поведінки споживача; ознайомити з основними правилами фінансової поведінки; розуміти значення економічного виховання для сучасної особистості.*

Основні поняття

Етика – це філософська дисципліна, яка вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї; термін також часто вживається як визначення норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи.

Фінансові відносини – це економічні відносини між суб'єктами, які пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових коштів з метою забезпечення потреб держави, підприємств і громадян.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ

1. Що таке «етика»?
2. У чому, на твою думку, полягає етичність поведінки у стосунках між працівниками різних установ та організацій і споживачами?

НАВЧАННЯ

Інтерактив «Культура споживання»

1. Прослухай інформацію вчителя про концепцію суспільства, заснованого на споживацькій ідеології.
2. Поділися власним досвідом (якщо такий є), щоб проілюструвати стереотип «що більше – то краще». Якими є наслідки для довкілля, коли людей заохочують купувати і споживати більше?
3. Прослухай інформаційний матеріал «Принципи відповідального ставлення до покупок».

Дай відповіді на питання:

- Як ми можемо не піддаватися бажанню щось купити?
- Яким буде вплив на довкілля, якщо ми застосовуватимемо принципи, викладені в інформаційному матеріалі?

Поради споживачеві

- Випрацюйте звичку складати список продуктів перед тим, як йти до магазину. У такий спосіб сім'ї можуть легко подолати звичку купувати зайві товари. «Перш, ніж піти до магазину або супермаркету, я складаю список продуктів. Це не тільки допомагає мені згадати про те, що потрібно купити, але й позбавляє зайвих покупок».
- Уважно читайте, що написано на упаковках. Обираю продукти, після використання яких залишиться небагато відходів.
- Купуйте продукти, які є нешкідливими для довкілля, а не тільки ті, які є популярними або які найбільше рекламують.
- Не дозволяйте знайомим і друзям звикати до покупок як до розваги. Якщо захочу розважити їх, то виділю на це час, і ми підемо в кінотеатр, басейн, парк або на прогулянку.

Завдання 1. Культура споживання

Що ми купуємо? Проведи дослідження, які продукти купує твоя родина впродовж тижня. Запиши результати дослідження в таблицю, позначивши продукти з екомаркуванням. Перший крок до сприятливого для природи стилю життя – це зменшення кількості непотрібних покупок і надмірної кількості пакувальних матеріалів. Також якщо ваші сім'ї купуватимуть місцеві продукти, негативний вплив на природу буде знижуватися внаслідок зменшення витрат пального на транспортування.

День тижня	Загальна кількість видів продуктів	Кількість продуктів з екомаркуванням	Кількість продуктів місцевого виробництва	Кількість упаковок, придбаних разом з товаром
1-й				
2-й				
3-й				
4-й				
5-й				
6-й				
7-й				
УСЬОГО				

Практична робота 3
«РОЗРОБКА ПРАВИЛ ЕТИКЕТУ СПОЖИВАЧА»

Мета: запропонувати інформацію про морально-етичні норми споживачів.

ХІД РОБОТИ

1. Пригадай, що таке етика. Що вивчає ця наука?

2. Що ти знаєш про правила етикету?

3. Наведи приклади застосування правил етикету у своєму шкільному житті.

4. Пригадай основні обов'язки споживачів товарів та послуг.

Обов'язки споживачів

5. Запропонуй власні правила етикету споживача:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Зроби висновок про роль морально-етичних норм поведінки споживача в нашому житті.

Учнівський проект

«Мистецькі та літературні твори з фінансовим змістом»

За допомогою вчителя об'єднуємось у групи.

Кожна група отримує завдання:

1. Підібрати літературний або мистецький твір (казку, повість, байку, кінофільм, мультфільм тощо), у якому прослідковується економічний або фінансовий зміст.
2. Проаналізувати його із загальнодоступного економічного погляду.
3. Заповнити таблицю:

Назва твору	
Тип твору	
Економічний або фінансовий зміст: <ul style="list-style-type: none">• споживання• ощадливість• раціональність• підприємливість• правила фінансової поведінки	

• інше	
Висновок про економічне виховання	

4. Презентувати результат роботи кожної групи.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Склади пам'ятку етичного споживача.

Навчальне видання

ТКАЧЕНКО Наталія Володимирівна, ДОВГАНЬ Андрій Іванович,
ЧАСНІКОВА Олена Володимирівна, РЯБОВА Олена Борисівна,
ЛАПШКО Зоряна Ярославівна, ЗАБУГА Наталія Іванівна

ФІНАНСОВО ГРАМОТНИЙ СПОЖИВАЧ **6 клас**

Робочий зошит учня

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора Т. С. Смовженко

Редактор	О. П. Яремчук
Технічний редактор	І. В. Мазінг
Комп'ютерне складання	С. В. Полець
Коректор	О. П. Яремчук
Дизайн обкладинки	Д. Ю. Іщенко

Підписано до друку 26.06.2015. Формат 60 × 84^{1/8}.
Обл.-вид. арк. 2,0. Умовн. друк. арк. 5,81. Зам. № 1339.

Університет банківської справи Національного банку України.
04070 м. Київ, вул. Андріївська, 1.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 2872 від 11.06.2007.

